

Ples z volkovi

Klara Nahtigal

Minilo je leto dni sprememb po odpravi kvot za mleko, kar je zaznamovalo evropski trg z mlekom in mlekarški sektor pahnilo v veliko krizo. »Stanje je zaskrbljujoče, mleko je zaradi presežkov razvrednoteno,« pravijo kmetje in mlekarji. Evropski kmetje se soočajo z višjimi stroški reje, odkupne cene mleka se znižujejo, mnogi so zadolženi. Politiki ne pomagajo z dolgoročnimi rešitvami, svetujejo, naj kmetje znižajo stroške, optimizirajo rejo in izkoristijo rezerve. Odkupne cene so podvržene pritiskom velikih razsežnosti, ki jih ni mogoče nadzorovati. Politiki iz vseh vrst so v zadnjih 35 letih podpirali preobrazbo velikega števila manjših in srednjih kmetij v manjše število velikih. Enaka količina namolženega mleka pri manj živalih pomeni več mleka na žival in večjo produktivnost na kmeta. Kar je učinkovito, dobro in napredno. Nikogar torej ne gane osip kmetij s kravami molznicami, če količina namolženega mleka ostaja enaka ali se celo povečuje.

Vendar pa napredek za seboj pušča posledice. Več prirejenega mleka pomeni več stresa za molznicu in večji račun za veterinarja ter krajšo življenjsko dobo te živali. Povečevanje črede je stresno tudi za kmeta, saj se sorazmerno z naraščanjem števila živali zvišujejo vložki v gospodarstvo, tudi s sposojenim denarjem. V kombinaciji z nihajočimi in nepredvidljivimi odkupnimi cenami zato življenje tistih, ki vztrajajo, postaja vse težje. In ko enkrat majhne zamenjajo veliki, kmetijsko gospodarstvo izgubi svojo usmeritev in ljudje kot celota izgubijo stik s svojo oskrbovalno mrežo.

»Evropa bi morala narediti več za manjše in srednje velike kmetije. Te se vse težje borijo na trgu z mlekom, ki ga obvladujejo velike mlekarke multinacionalke,« je za belgijski medij povedal kmet iz Vzhodne Flandrije. Vsekakor so manjše in srednje velike kmetije, ki pasejo svoje živali največkrat na območjih z omejenimi dejavniki in oskrbujejo lokalne skupnosti, pomembne in napredne. Evropska politika pa jih zgolj navidezno podpira in raje vlaga v intenzivne farme ter velike specializirane tovarne, od koder v tretje države prodajajo milijone ton mleka v prahu in mlečnih izdelkih. S tem jasno sporočajo, da je to zgolj posel. Nič osebnega, kot je rekel mafijski boter v kulturnem filmu.

Po do sedaj znanih podatkih naši kmetje še vztrajajo in ne opuščajo kmetovanja, nekateri se že preusmerjajo iz reje krav molznic v rejo dojlj. V večjih evropskih državah pa se kriza v mlekarški industriji odraža v že omenjenem opuščanju reje na manjših kmetijah, ki jih izpodrivajo intenzivne farme s po več sto molznicami. V Angliji industrija po ameriškem vzoru hitro raste in je v zadnjih 12 mesecih kriva, da je vsak dan rejo krav molznic opustil en manjši kmet, ki ni več zmogel bitke s stroški. V tem trenutku se zdi, da so vodilni evropski politiki v kmetijstvu brez pravih rešitev. Kmetijstvo je očitno že nekaj časa le posel kot vsi drugi, mlekarški sektor pa napadajo »volkovi« na globalnem trgu.

Količina mleka na trgu pa tako še vedno narašča. V začetku letošnjega leta so mlekarne v EU-28 odkupile 12,315 milijarde litrov mleka, kar je za 620 milijonov litrov (5,3 %) več kot v istem obdobju lani. Od tega so Nemčija, Francija, Združeno kraljestvo, Nizozemska in Italija prispevale kar 8,153 milijarde litrov ali 66,2 % vsega prirejenega mleka v EU-28. Omeniti pa velja še Irsko, ki je svojo prirejo mleka povečala največ med vsemi, za kar 33 % ali 38 milijonov litrov.

Vzporedno s kmeti se za preživetje borijo tudi mlekarne. Z odkupnimi cenami mleka naše mlekarne sledijo dogajanjem na evropskem trgu, kjer razmere ostajajo kritične in se ne umirjajo. Odkupne cene neradi razkrivajo, vendar kmetje povedo, da se gibljejo med 22 in 27 centi za liter. Intenzivno iščejo nove trge in izdelke iz kakovostnega slovenskega mleka izvažajo v EU, Afriko in Azijo ter skrbijo za oskrbo na domačem trgu. Prednostno krepijo slednjega, kar je prav, saj so ga v zadnjih letih izgubile kar polovico. Jih pa vse skupaj pesti uvoz cenenih izdelkov iz mleka, predelanega v visoko specializiranih tovarnah, s katerimi cenovno ne morejo tekmovali in so daleč od tega, kar pogosto pričakuje slovenski potrošnik. Mlekarji pravijo, da glavnega krivca za krizo ni mogoče izpostaviti, saj gre za kombinacijo več dejavnikov. Menijo celo, da bi za obdobje trajanja ruskega embarga morala EU ponovno uvesti kvote. Sicer se sprašujejo, kako dolgo bo mlečna kriza trajala in koliko od slovenskih kmetov ter mlekarjov bo preživel? Prestrukturiranje se namreč izvaja na vseh nivojih, ne zgolj na kmetijah. Boj je zaostren tudi med trgovci, ki tekmujejo za kupce in morajo zato cene mlečnih izdelkov ohranjati konkurenčne, kar je ob poplavi cenenih mlečnih izdelkov iz tujine izredno težko. Obstoj enih in drugih je odvisen od sklenjenih krogotokov v kmetijstvu.

Kmetijstvo namreč ni zgolj in samo posel. Je osnovna in prvotna človeška dejavnost, ki se mora odvijati v ravnotežju z naravo. Je način življenja in mišljenja.

Stanje v slovenskih mlekarinah

V ponudbi je (pre)več mleka

Vse mlekarne odkupujejo presežke – Krepijo ponudbo na domačem in tujem trgu – Odkupne cene neradi razkrivajo

»Slovenske mlekarne so se na obdobje brez kvot pripravile, kolikor je bilo v danih pogojih mogoče. Dejstvo je, da se je naenkrat nakopičilo več dejavnikov, ki vplivajo na prirejo, predelavo in prodajo mleka in mlečnih izdelkov. Podjetja se sproti prilagajajo razmeram predvsem z iskanjem novih trgov,« je povedala Tatjana Zagorc, direktorica Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij. Z odkupnimi cenami mlekarji sledijo dogajanjem na evropskem trgu mleka in se soočajo z večjimi količinami mleka kot v obdobju pred ukinitvijo kvot.

Ljubljanske mlekarne so konec leta 2015 odkupile nekaj več kot 180 milijonov litrov mleka, kar je za en odstotek več kot v letu 2014. Tudi v letošnjem letu načrtujejo odkupiti nekoliko večjo količino mleka kot lani. 11 % ali 6 milijonov litrov več mleka so v letošnjih prvih treh mesecih odkupili tudi v mlekarini Celeia, kar je rekord v zadnjih desetih letih.

V Pomurskih mlekarinah so v letu 2014 odkupili 52, v lanskem letu nekoliko čez 55 milijonov litrov, letos pa načrtujejo predelati okrog 60 milijonov litrov mleka. S presežki mleka se soočajo tudi v mlekarini Planika Kobarid, ki odkupuje mleko od svojih lastnikov iz Posočja. Odkup se jim je proti pričakovanjem povečal za 12 %, rast odkupa so beležili že v zadnjih mesecih lanskega leta.

»Situacija je zaskrbljujoča, saj moraš za presežek mleka vedeti, v kateri izdelek ga boš danes, ko pride na rampo mlekarne, predelal in komu ga boš jutri prodal (razen sira, ki mora dozoreti),« je povedala direktorica mlekarne Planika Kobarid Anka Lipušček Mikla-vič.

Mlekarina Krepko je lani odkupila 1,5 milijona litrov eko mleka. »Letos bo številka višja za okoli 100.000 litrov. V letu 2015 smo dokupili tudi 270.000 litrov konvencionalnega mleka za konvencionalne blagovne znamke,« pravi Sandra Turnšek, direktorica mlekarne Krepko, v kateri so v letošnjih prvih treh mesecih odkupili že 15.000 litrov več mleka kot lani. »Pri eko mleku se ukinitve kvot še ne pozna toliko, nas pa trgovci stiskajo pri cenah. Prepričani so namreč, da so tudi cene eko mleka padle tako kot cene konvencionalnega, ki je zaradi presežkov precej razvrednoteno.«

Odkupne cene ostajajo poslovne skrivnosti

Odkupnih cen mlekarji niso želeli razkriti. Zaupali so nam jo le v mlekarini Celeia. »Povprečna odkupna cena na našem dvorišču je bila v letošnjih prvih treh mesecih 28,55 centa za liter slovenskega mleka. Kaj se bo dogajalo v prihajajočih mesecih, je zelo težko napovedati. Vsekakor pa si želimo večje stabilnosti in poštene odkupne cene za naše kmete, hkrati pa pozitiven rezultat mlekarne, kar nam skupaj omogoča nadaljnji razvoj,« pojasnjuje Marjan Jakob, direktor Mlekarne Celeia.

V Ljubljanskih mlekarinah navajajo, da slovenskim kmetom za mleko plačujejo več kot mlekarina Celeia in Pomurske mlekarne, prav tako tudi več kot posredniki, ki mleko izvažajo v Italijo. Kolikšna je ta cena, pa nam niso povedali. Vi-

šjo ceno plačuje tudi mlekarina Planika zaradi težjih pridelovalnih pogojev za kmete.

»Naša odkupna cena je nekje povprečje odkupa v Sloveniji,« je pojasnil Robert Serec, direktor Pomurskih mlekarin. »Presežki mleka v Sloveniji in dodatni pritisk na odkup v Italiji, kjer mlekarne povečujejo odkup od domačih italijanskih kmetov, še dodatno destabilizirajo trg surovega mleka, kar na žalost lahko pomeni kratkoročni padec cen surovega mleka vse do 21 centov za liter. Se bo pa to zagotovo odrazilo na prireji mleka in verjamem, da bo padanju cen ob presežkih sledila sprememba, ki pa v bližnji prihodnosti zagotovo ne bo dosegla nivoja cen izpred dveh let,« pravi direktor Pomurskih mlekarin.

rajo trg surovega mleka, kar na žalost lahko pomeni kratkoročni padec cen surovega mleka vse do 21 centov za liter. Se bo pa to zagotovo odrazilo na prireji mleka in verjamem, da bo padanju cen ob presežkih sledila sprememba, ki pa v bližnji prihodnosti zagotovo ne bo dosegla nivoja cen izpred dveh let,« pravi direktor Pomurskih mlekarin.

Krepitev ponudbe na domačem in tujem trgu

Ljubljanske mlekarne skoraj polovico poslovanja ustvarijo z izvozom. »S ponudbo izdelkov ohranjamo in dodatno krepimo naš položaj na slovenskem trgu, drugi del našega poslovanja pa je usmerjen v izvoz, ki predstavlja 45 %. Izvažamo tako v EU kot v Afriko in Azijo. Sinergijski učinki, ki jih dosegamo kot član skupine Lactalis, se kažejo tudi v predelavi izdelkov, ki jih delamo za sestrsko podjetja na Hrvaškem in v Belgiji,« navajajo v Ljubljanskih mlekarinah in dodajajo, da so v enem letu naredili prodajno uspešnico z grškim tipom jogurta tako v Sloveniji kot tudi v Evropi. V pripravi imajo tudi druge nove projekte za druge države.

V mlekarini Celeia so se na ukinitve kvot pripravljali že nekaj časa, svojo predelavo mleka so povečali in se usmerili v nove izdelke. »Poleg tega, da na trg uvajamo novosti, poglabljamo partnerstva z obstoječimi kupci ter iščemo nove

znotraj in zunaj Slovenije, se usmerjamo na ključne trge, ki so Slovenija, Hrvaška, BiH in Italija,« pravijo v Celeii, kjer letos končujejo naložbo v nov polnilni stroj. Z njim bodo predelali dodatne tri milijone litrov slovenskega mleka, kar bo mlekarini zagotovilo večjo stabilnost v prihodnje.

V Pomurskih mlekarinah so se glede na težko finančno situacijo v lanskem letu v glavnem ukvarjali s sanacijo družbe in stabilizacijo poslovanja. »Zato razvoju poleg stalne ponudbe žal nismo posvečali posebne pozornosti. Prodajne možnosti vidimo na Kitajskem in v posameznih državah bližnjega vzhoda,« pojasnjuje Serec.

Slovenski trg v poplavi nizkocenovnih izdelkov

V Krepko je izvoz svežih mlečnih izdelkov zanemarljiv, v Planiki Kobarid pa so v letošnjem letu kupcem ponudili kar nekaj novih izdelkov, predvsem sirov. »Ekološkega z dodatkom konopljinih vršičkov delamo iz mleka od ekološkega pridelovalca z Notranjskega parka, sedaj pa na trg prihaja sir z dodatkom dimljene soške postrvi – Soški sir, ki smo ga ustvarili v sodelovanju z ribiško družino Tolmin – Faronika. Ponujamo tudi sir z dodatkom zelenega popra v sodelovanju z Eto Kamnik, ekološki jogurt z dodatkom konopljinog olja ...« pojasnjuje Anka Lipušček, ki pravi, da v Slovenijo iz tujine prihajajo mlečni izdelki po tako nerazumno nizkih cenah, da se postavlja vprašanje, kako je na primer lahko cena sira (seveda, če je narejen tako, kot ga delajo pri njih – samo iz mleka) tako nizka, da ne pokrije niti cene surovine, kaj šele vsega drugega. Direktorica mlekarne Planike se zato sprašuje, koliko časa bosta slovenski kmet in slovenska mlekarška industrija lahko zdržala pod takšnimi pogoji.

»Slovenski trg z mlečnimi izdelki ječi pod nizkocenovnimi izdelki, ki so izdelani v visoko specializiranih tovarnah, daleč od tega, kar pogosto deklarativno pričakuje slovenski potrošnik. Seveda pa največ

skrbi povzročajo nizke odkupne cene, ki so že zamajale prenekatero kmetijsko gospodarstvo, ki se ukvarja s prirejo mleka,« pravi Tatjana Zagorc.

Mlekarne krepijo sodelovanje s kmeti

»Z našimi poslovnimi partnerji, dobavitelji mleka, nadaljujemo in krepimo sodelovanje tudi v teh težkih razmerah. Kmetje vse ustvarjene prihodke usmerjajo v dnevno prirejo in se zato praktično ne razvijajo. Izpad poskušajo nadomestiti s prirejo večje količine mleka, kar posledično znižuje ceno. Ljubljanske mlekarne ostajamo njihov dolgoročni in stabilni partner ter poskušamo ta negativni trend odkupnih cen čim bolj ublažiti. Ob tem jim preko našega programa agro-oskrbe ponujamo kakovostne izdelke po ugodnih cenah ter najem hladilnih bazenov. Tako lahko sredstva, ki bi jih sicer namenili za nakup hladilnih bazenov, usmerijo in investirajo v razvoj,« o tem, kako pomagajo kmetom, navaja Renata Lovrak iz Ljubljanskih mlekarin in dodaja, da so glede na dogajanja na trgu znižali tudi prodajne cene izdelkov njihovih blagovnih znamk tako v Sloveniji kot tudi v tujini.

V mlekarini Celeia povečujejo prodajne aktivnosti za potrošnike. »Presežke naprej prodajamo po nizkih cenah, kar še dodatno vpliva na znižanje odkupne cene mleka,« pravi Jakob o tem, da od kmetov presežke mleka odkupujejo po višjih odkupnih cenah, kot ga nato naprej prodajajo v tujino.

Robert Serec pravi, da je stanje na trgu mleka in mlečnih izdelkov zapleteno, pri čemer Slovenija ni izvzeta, še posebej po ukinitvi kvot, ko so slovenski kmetje in mlekarji postali del neusmiljenega svetovnega trga. »Zato sploh ni več pomembno, kje prodajamo, temveč da sploh uspemo prodati vse presežke mleka. Kar pa ni enostavno, saj je poraba mleka in mlečnih izdelkov v zadnjih treh, štirih letih upadla za okrog 15 %, uvoz izdelkov se je povečal in danes je na policah trgovin nekaj pod 49 % slovenskih izdelkov. Boj je zaostren tudi med trgovci, tako da trenutno prav nobenemu udeležencu v mlekarškem sektorju ni lahko,« meni Serec in nadalje izpostavi prav kmete, ki so pod izjemnim pritiskom. »Še posebej tisti, ki so se v času visoke cene surovega mleka podali v naložbe na osnovi kreditov. Danes so ti v izjemnem denarnem krču in brez pomoči bank v smislu sporazumov in moratorijev bodo to krizo zelo težko prebrodili.«

Globalna mlekarška kriza je po mnenju nekaterih poznavalcev mlekarškega sektorja nekaj, česar zgodovina ne pomni. Glede na dejansko stanje in posledice v Mlekarini Celeia in Planiki Kobarid pravijo, da bi za obdobje trajanja ruskega embarga oziroma do odprtja novih trgov za mlečne izdelke iz EU morali ponovno uvesti kvote za mleko. Sicer so prepričani, da se bo zgodilo opuščanje prireje mleka na težjih pridelovalnih območjih, kamor pa skoraj v celoti spada tudi Slovenija. Zato se poraja vprašanje, kako dolgo bo kriza trajala in kdo od slovenskih kmetov ter mlekarjov bo preživel.